

2. Дудов Д.А. Теория эндогенного экономического роста и региональное развитие / Д.А. Дудов // Управление экономическими системами. Электронный научный журнал [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://uecs.ru/regionalnaya-ekonomika/item/362-2011-03-25-13-27-18>.
3. Шаститко А.Е. Конкурентоспособность региона: содержание, факторы, политика / А.Е. Шаститко // Регион и регионализация. – 2009. – Выпуск № 1(1). – С. 11-31.
4. Коритько Т.Ю. Формування організаційно-економічного механізму сталого розвитку регіону / Т.Ю. Коритько // Економіка і регіон. – 2012. – № 6(37) – С. 25-29.
5. Кузьмин Д.И. Конкурентоспособность региона и ее факторы (на примере Красноярского края) / Д.И. Кузьмин, А.А. Соколовский // Вестник Томского государственного университета. – 2012. – № 356. – С. 135-139.
6. Ляпина И.Р. Факторы, влияющие на управление развитием региона / И.Р. Ляпина // Нучные записки ОрелГИЭТ. – 2011. – № 2(4). – С. 27-31.
7. Налогово-бюджетные аспекты регионального развития : монография [Иванов Ю.Б., Майбуров И.А., Иванова О.Ю. и др.], под. общ. ред. Ю.Б. Иванова. – Х. : ИД «ИНЖЭК», 2013. – 344 с.
8. Факторы экономического роста [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.inventech.ru/lib/macro/macro-0021/>.
9. Экономический потенциал региона: анализ, оценка, диагностика : монография / А.Н. Тищенко, Н.А. Кизим, А.И. Кубах, Е.В. Давискиба. – Х. : ИД «ИНЖЭК», 2005. – 176 с.
10. Портер М.Э. Конкуренция [Текст] / М.Э. Портер ; пер. с англ. О.Л. Пелявского и др. – М. : Вильямс, 2005. – 608 с.
11. Ключко С.Н. Региональный менеджмент устойчивости экономической системы / С.Н. Ключко, Н.С. Школина // Балтийский экономический журнал. – 2010. – № 1(3). – С. 63-72.

УДК 332.1:338.48

Матвійчук Л.Ю.

*доктор економічних наук,
професор кафедри охорони праці
та безпеки життєдіяльності*

Луцького національного технічного університету

Тищук І.В.

*здобувач кафедри охорони праці
та безпеки життєдіяльності*

Луцького національного технічного університету

ІНВЕСТИЦІЙНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

У статті досліджено теоретичні та прикладні аспекти інвестиційного забезпечення розвитку зеленого туризму в Україні. Проаналізовано пріоритетні напрямки залучення інвестицій для розвитку туристичної сфери. Визначено економічні інструменти стимулювання раціонального використання туристичних ресурсів.

Ключові слова: інвестиційні ресурси, розвиток зеленого туризму, фінансова політика.

Матвійчук Л.Ю., Тыщук И.В. ИНВЕСТИЦИОННЫЕ ОСНОВЫ РАЗВИТИЯ ЗЕЛЕННОГО ТУРИЗМА В УКРАИНЕ

В статье исследованы теоретические и прикладные аспекты инвестиционного обеспечения развития зеленого туризма в Украине. Проанализированы приоритетные направления привлечения инвестиций для развития туристической сферы. Определены экономические инструменты стимулирования рационального использования туристических ресурсов.

Ключевые слова: инвестиционные ресурсы, развитие зеленого туризма, финансовая политика.

Matviychuk L.Yu., Tyshchuk I.V. INVESTMENT BASES OF DEVELOPMENT OF GREEN TOURISM IN UKRAINE

The theoretical and applied aspects of the investment providing the development of green tourism in Ukraine are investigated. Priority directions of bringing the investments for development of tourist sphere are analysed. The economic instruments of stimulating the rational use of tourist resources are certain determined.

Keywords: investment resources, development of green tourism, financial policy.

Постановка проблеми. Однією з гострих проблем, що блокують розвиток зеленого туризму, є дефіцит фінансових засобів та низька ефективність їх використання. Інвестиційна та фінансова політика – основні складові розвитку економіки туристичної галузі нашої держави. За умови реалізації концепції політики розвитку зеленого туризму такий важливий рушійний елемент, як інвестування, стає надзвичайно важливим. Об'єктивно сьогодні держава не має реальної можливості задоволення усіх наявних потреб зеленого туризму за рахунок бюджетних коштів, тому виникає потреба пошуку інших механізмів залучення фінансових потоків для розвитку зеленого туризму в Україні, головним з-поміж яких є інвестування.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. В Україні на сьогоднішній день вагомий внесок у розвиток зеленого туризму зробили провідні україн-

ські вчені О.О. Бейдик, Ю.А. Заставний, Ю. Зінько, М.М. Крачило, В.Ф. Кифяк, О.О. Любіцева, І.В. Смаль, Т.Г. Сокол, Н.В. Фоменко, Б.П. Яценко та ін.

Широке коло питань проблематики зеленого туризму досліджують зарубіжні вчені К. Дронг, В. Котлінський, Я. Маєвський, С. Медлік, Я. Сікора та ін. Незважаючи на це, ряд аспектів цієї актуальної проблеми у нових економічних умовах залишається ще недостатньо вивченими і потребують більш глибоких досліджень.

Мета статті полягає у пошуку ефективних шляхів щодо залучення капітальних вкладень в розвиток агротуристичного бізнесу та визначенні їх пріоритетів у регіональному контексті.

Виклад основного матеріалу дослідження. Зелений туризм, сприяючи розвитку малого бізнесу в аграрних регіонах, дає можливість міським меш-

канцям активно відпочивати в приватних сільських господарствах, а сільським господарям – поліпшити своє фінансове становище. Це стосується передусім регіонів з невисоким рівнем індустріалізації та урбанізації. Інвестування зеленого туризму є однією з опор, на яких будується фундамент ринкової економіки України, оскільки інвестиції, зокрема іноземні, є надважливими для розвитку економіки тих регіонів, які є слабо розвинутими в економічному відношенні. Результати аналітичних досліджень підтверджують низьку ефективність механізму інвестування розвитку туристичної сфери на регіональному рівні, зокрема зеленого туризму, що актуалізує необхідність значного вдосконалення цього механізму.

На нашу думку, в процесі формування ринкових відносин у напрямі сприяння розвитку зеленого туризму інвестиційна політика держави повинна передбачати використання стратегічного та системного підходів, диференційовано визначати форми фінансування субгалузей туризму, враховуючи специфіку кожної з них та їх роль в процесах раціонального використання туристичних ресурсів села, бути регіонально вираженою і відповідати міжнародним стандартам. Зокрема, стратегічний підхід у сфері інвестиційного забезпечення використання сільських туристичних ресурсів дозволить виявити найбільш перспективні регіони, території й туристичні об'єкти, вирішити питання про доцільність інвестиційних вкладень при розгляді регіональних проблем розвитку зеленого туризму. Системний підхід сприятиме формуванню відповідного інвестиційного середовища у сфері саме раціонального використання сільських туристичних ресурсів в контексті ринкових перетворень в економіці країни загалом [1].

Варто зазначити, що на регіональному рівні обсяг інвестування розвитку зеленого туризму визначається насиченістю території відповідними факторами, зокрема, наявністю відповідних туристичних ресурсів, матеріально-технічною базою населеного пункту, розвитком інфраструктури, трудовими ресурсами тощо, а також рівнем доходів населення, споживчим попитом [2, с. 83].

Можна виділити наступні пріоритетні напрямки залучення інвестицій в розвиток зеленого туризму:

- розвиток даного виду діяльності, особливо у регіонах, які зберегли народні звичаї та традиції: Карпати, Полісся, Полтавщина, Поділля, Буковина та ін., що, в свою чергу, дозволить розвантажити туристичні території, які перебувають в критичному стані;
- збільшення кількості об'єктів агротуристичного бізнесу;
- підвищення кваліфікації працівників, що зайняті у сфері туристичної галузі на селі;
- підвищення рівня свідомості туристів, зокрема екологічноорієнтована рекламна діяльність.

Важливе значення у створенні сприятливого інвестиційного клімату має належним чином розроблене та ефективно діюче нормативно-правове поле [3, с. 284]. Незважаючи на певні позитивні зміни у нормативно-правовому регулюванні туристично-рекреаційної сфери, законодавство, що регулює економіко-фінансову діяльність інвесторів, є неефективним. Так, Закон України «Про інвестиційну діяльність» змінювався фактично кожного року. Закон України «Про іноземне інвестування» на протязі 10 років змінювався 25 разів. Якщо врахувати постанови, декрети Кабінету Міністрів України, укази Президента, поправки та інші підзаконні акти, то такий стан справ відлякує як вітчизняних, так і іноземних інвесторів [4, с. 265].

Законодавство повинно бути однозначним і закони повинні трактуватися однозначно. Особливо це стосується нормативно-правових актів про інвестиційну діяльність. Враховуючи важливу роль туристичної галузі в економіці України та її окремих регіонів, доцільно було б у законодавчому порядку надати певні пільги інвесторам, які вкладають кошти саме в розвиток зеленого туризму, особливо у відсталих в соціально-економічному розвитку територіях.

Таким чином, інституціональне забезпечення інвестиційних процесів розвитку зеленого туризму в частині законодавства повною мірою не вирішує проблеми досліджуваного процесу в Україні. Крім того, особливу увагу слід звернути на територіальну координацію інвестування розвитку туризму. Координація інвестування розвитку зеленого туризму – це детальне вивчення, мобілізація та раціональне використання інвестиційного потенціалу, науково обґрунтована інтеграція інвестиційних ресурсів для досягнення стратегічної мети інвестування та забезпечення практичної реалізації інвестиційних проектів різного розміру, спрямованості та масштабу [6, с. 524].

Із важливості функцій, що вкладені в поняття координації, випливають її наступні завдання:

- сприяння реалізації інвестиційних проектів розвитку зеленого туризму, які здатні забезпечити значний екологічний, економічний та соціальний ефекти за умови невеликих вкладень;
 - забезпечення координації різних гілок влади та органів територіального управління у вирішенні проблем інвестування розвитку зеленого туризму;
 - надання переваги інвестиційним проектам, метою яких є не тільки вдосконалення туристичної інфраструктури, а й реконструкція історико-культурних об'єктів, відтворення та охорона природних туристичних ресурсів;
 - сприяння потенційним інвесторам, координація їхньої роботи шляхом розробки та презентації пріоритетних напрямів туризму політики регіону;
 - комплексне використання потенційних можливостей для покращення інвестиційного клімату в туристичному регіоні;
 - запровадження інформаційної підтримки суб'єктів інвестиційної діяльності, створення умов доступності та прозорості інвестиційного ринку;
 - проведення економічної, екологічної та соціальної експертизи проектів інвестування розвитку зеленого туризму.
- Сформувавши завдання координації інвестування розвитку зеленого туризму, необхідно також виділити принципи її здійснення, а саме:
- часова різноманітність інвестиційних проектів (коротко-, середньо- та довгострокові перспективи);
 - важливість досягнення як екологічного, так і економічного та соціального ефектів від реалізації проектів інвестування розвитку зеленого туризму;
 - створення рівноправних умов між суб'єктами інвестування, що використовують у своїй діяльності туристичні ресурси;
 - оптимізація інвестиційного клімату розвитку зеленого туризму регіону.

З точки зору регіонів, механізми інвестування покликані забезпечити залучення інвестиційних ресурсів для реалізації можливостей розвитку зеленого туризму з метою сталого розвитку туристичних територій. Кожен регіон нашої держави залежно від особливостей його розвитку використовує той чи інший механізм інвестиційного забезпечення розвитку туризму. Так, одні регіони використовують

власні інвестиційні ресурси за рахунок міцної фінансової бази, інші залучають зовнішні джерела фінансування, зокрема іноземні інвестиції [4, с. 255].

В першу чергу необхідно визначити рівень інвестиційної привабливості сільських туристичних об'єктів чи територій. Виходячи з попередніх досліджень, пріоритетними будуть ті території, які спроможні за короткий термін забезпечити позитивні еколого-економічні зрушення. Вважаємо, одним з пріоритетних напрямів інвестування інноваційних програм розвитку сільських туристичних територій, які в основі містять засади раціонального використання туристичних ресурсів.

Іншим ефективним напрямком інвестування розвитку зеленого туризму є покращення інфраструктури туристичних регіонів. Виходячи з зазначеного, туристична індустрія – сукупність агроселів, готелів і інших засобів розміщення, засобів транспорту, об'єктів громадського харчування, об'єктів і засобів розваг, об'єктів пізнавального, лікувального, оздоровчого, спортивного, релігійно-культового, ділового й іншого призначення, організацій, що здійснюють туроператорську і турагентську діяльність, а також організацій, що надають туристично-екскурсійні послуги і послуги гідів-перевізників.

Важливим моментом в інвестуванні розвитку зеленого туризму є вибір інвестора. Цей процес здатен відбуватися за допомогою:

- інвестиційних компаній та фондів, які є основним інструментом, за допомогою якого здійснюється інвестиційна діяльність охорони туристичних ресурсів – портфельні інвестиції;

- венчурних компаній та фондів, проте вони не формують інвестиційного портфеля, але прагнуть одержати повний контроль над об'єктом, в який вони інвестують кошти;

- страхових компаній, які здебільшого намагаються використовувати цінні папери з гарантованою прибутковістю і високою ліквідністю – державні, муніципальні і корпоративні облигації;

- лізингових компаній, які відрізняються специфічною формою інвестицій у вигляді устаткування;

- факторингових компаній, які використовують як інструмент інвестування боргові зобов'язання підприємств та компаній;

- банків й інших фінансово-кредитних установ, які основним інструментом інвестування вважають гроші в готівковій та безготівковій формах.

Слід зауважити, що інвестиційні компанії та венчурні фонди за визначенням є більшими новаторами, ніж усі інші інституційні об'єкти ринку [2].

Інвестування розвитку зеленого туризму в регіоні залежить від надходжень до місцевого бюджету, що, в свою чергу, залежить від виробничих можливостей регіону. Разом з тим відсутність належного законодавчого регулювання бюджетних правовідносин та механізму відповідальності за порушення бюджетного законодавства викликає ряд негативних соціально-економічних наслідків, одним з яких є недостатнє фінансування розвитку зеленого туризму.

Серед основних недоліків щодо існуючої системи формування і розподілу доходної бази регіональних бюджетів можна виділити:

- тенденцію переважаючої частки трансферів з державного бюджету у доходах регіональних бюджетів;

- практично щорічні зміни видів податків, які зараховуються до бюджетів та нормативів відрахувань від загальнодержавних податків і зборів до бюджетів регіонів;

- невчасність отримання сум трансферів, належних регіону, їх недоотримання або отримання не в грошовому виразі;

- відсутність чіткого взаємозв'язку між обсягом податків, які збираються, і регіональними доходами, що позбавляє регіональні органи управління стимулів до збільшення державних доходів, тощо [4, с. 256].

Вважаємо, що формування доходної частини місцевого бюджету повинне здійснюватися у двох основних напрямках:

- вдосконалення структури доходної частини місцевих бюджетів у напрямку перегляду ставок оподаткування;

- вдосконалення структури надходжень від місцевих податків і зборів.

Щодо першого напрямку вдосконалення доходної частини місцевих бюджетів, слід зазначити, що необхідно переглянути ставки оподаткування залежно від рівня забезпеченості регіону сільськими туристичними ресурсами, їх ролі в розвитку регіону. Що до другого напрямку формування доходної частини регіону, то в даному випадку необхідно змінити сам підхід до формування місцевих податків і зборів. Тобто їх формування повинне відбуватися у контексті зміни самої структури місцевих податків і зборів та перегляду ставок оподаткування. Адже підвищення їх ролі і збільшення частки доходів за їх рахунок є головним напрямком зміцнення місцевих бюджетів, розширення їхньої фінансової автономії. За рахунок збільшення доходної частини місцевих бюджетів можна буде здійснювати структурні перетворення щодо розвитку зеленого туризму і не залежати від вольових рішень центральних органів влади [6].

Серед власних джерел фінансування розвитку зеленого туризму в регіоні значний резерв становлять амортизаційні відрахування підприємств. В економічно розвинених країнах вони є важливим джерелом фінансування розвитку зеленого туризму. Формування амортизаційного фонду як реального джерела фінансових ресурсів туристичних підприємств повинен формуватися у таких напрямках:

- у кожній класифікаційній групі основних засобів передбачити поправочні коефіцієнти для норм амортизації, що враховують специфіку виробництва туристичного продукту, тобто використання тих чи інших туристичних ресурсів й експлуатації основних фондів;

- цільове використання амортизаційних відрахувань.

При розвинутих ринкових відносинах важливим джерелом інвестування розвитку зеленого туризму в регіоні є лізинг. Перевагами застосування лізингу є [6]:

- гнучкість, тобто лізингова угода більш гнучка, ніж кредит, і надає можливість регулювати необхідну схему сплати лізингових платежів;

- підприємству простіше отримати майно за лізингом, ніж позику на його придбання;

- законодавством передбачені певні податкові пільги щодо здійснення лізингових операцій;

- при лізингу забезпечується 100% фінансування угоди;

- лізингові відносини передбачають обов'язки орендодавця здійснювати ремонт і техобслуговування обладнання та ін.

Таким чином, переваги використання лізингу створюють можливості розвитку туристичної інфраструктури, впровадження нових видів туристичної діяльності в регіоні та створення відповідної фінансової бази. Адже саме за допомогою модифікацій

умов лізингових угод можна використати різноманітні варіанти залучення інвестиційних ресурсів.

Значним резервом фінансових ресурсів регіону є заощадження фізичних осіб. На руках у населення України, за даними експертних оцінок, знаходиться декілька мільярдів доларів [4, с. 256]. Проте необхідно враховувати надзвичайно низький рівень довіри населення до держави та комерційних структур через можливість їх банкрутства чи реорганізації, низькі ставки за депозитами, відсутність реального страхового фонду депозитів фізичних осіб. Подолання цієї недовіри потребує послідовних і зважених заходів Національного банку України щодо вирішення даних проблем.

Державного централізованого фінансування потребують практично всі сільські туристичні регіони. Тут необхідна цільова державна допомога на забезпечення структурних трансформацій туристичної галузі, які були б спрямовані на розвиток зеленого туризму та туристичної інфраструктури. Додатково проводиться аналіз фінансово-економічного стану туристичного регіону, оскільки саме він визначає найнижчу межу масштабів інвестицій в розвиток зеленого туризму. Дуже важливою є конкурсна система відбору інвестиційних проектів, яка об'єктивно оцінює швидкість окупності виділених коштів та загальну ефективність проектів розвитку зеленого туризму. Ця система повинна діяти як між туристичними регіонами, так і всередині самих регіонів при розгляді будь-якого інвестиційного проекту, що запобігатиме невпорядкованому роздаванню бюджетних коштів та пільгових кредитів і сприятиме розвитку зеленого туризму. Держава отримує реальну можливість регулювати бюджетні інвестиційні потоки. Однак збільшення дефіциту державного бюджету не дає змоги розраховувати на розв'язання проблеми інвестування розвитку зеленого туризму лише за рахунок коштів прямого бюджетного інвестування.

Так, основними джерелами фінансового забезпечення розвитку зеленого туризму в економічно розвинених країнах можуть бути як приватні, так і державні джерела фінансування. При цьому в багатьох розвинених країнах зберігаються приблизно однакові пропорції між приватним та державним капіталом у інвестуванні розвитку сільського туризму.

Відомо, що в розвинутих країнах інвестуються пріоритетні напрями діяльності, в Україні туристична галузь являється пріоритетною. У нас є висококваліфіковані наукові кадри, проте держава не може у повній мірі фінансувати науково-дослідні розробки, тому для розвитку наукових розробок треба залучати приватні компанії, в тому числі й закордонні, і використовувати відносну перевагу дешевої робочої сили [3].

Тому держава повинна стимулювати, страхувати і спрямовувати в потрібне русло потоки недержавних інвестицій в усіх туристичних регіонах країни. А з часом потрібно перейти від безповоротного бюджетного фінансування до кредитування на поворотній і платній основі. Але при цьому необхідно зберігати безповоротне фінансування для туристичних об'єктів, що мають стратегічне значення для держави.

Залучення прямих іноземних інвестицій для розвитку зеленого туризму в умовах гострого фінансового дефіциту не можна залишати без уваги. Обсяг їх сьогодні через відсутність міцної правової основи та реальних гарантій незначний. Прямі іноземні інвестиції є важливим джерелом формування фінансово-кредитних ресурсів регіону, напрямків стиму-

лювання розвитку зеленого туризму та усунення диспропорцій зазначених процесів, але при цьому слід враховувати специфічні особливості залучення іноземного капіталу у сільські туристичні регіони, зважаючи на рівень наявності в них ресурсів зеленого туризму.

Прямі іноземні інвестиції в першу чергу слід спрямовувати на розвиток зеленого туризму в тих регіонах, що мають високий експортний потенціал у сфері туризму. До таких регіонів належать Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська області. Проте іноземні інвестори працюють задля окупності та отримання прибутку. Цілі іноземного інвестора можуть не збігатися з національними інтересами. На практиці, як правило, не вдається уникнути зіткнення національних інтересів приймаючої сторони та інтересів іноземних інвесторів. Поруч із цим, як показує практика, іноземні інвестори можуть вступати в змову з діючою на місцевому ринку олігополією (або ще гірше – монополією), що спричиняє згубний вплив на національні туристичні підприємства, які працюють для вітчизняного ринку, а також можуть справляти стримуючий вплив на національне підприємництво, поглинаючи фінансові накопичення у місцевій та іноземній валюті. Це призведе до зниження рівня впливу внутрішніх важелів розвитку зеленого туризму.

Слід відмітити, що розробка комплексних регіональних програм розвитку сільського туризму з залученням інвестицій в Україну повинна здійснюватися з урахуванням світових тенденцій, які нині демонструють структурні зрушення в системі залучення інвестицій у бік саме сервісних галузей економіки [4, с. 263].

Однак, незважаючи на вищезазначене, інвестиції необхідно залучати у всі туристичні регіони держави, але залежно від рівня їх туристичного потенціалу обсяг та спрямування можуть бути різними.

Для регіонів із низьким рівнем розвитку національного розвитку туризму інвестиції повинні бути спрямовані на структурну перебудову економіки регіону, що дозволить стабілізувати фінансово-економічний стан. Для регіонів із середнім рівнем розвитку туризму інвестиції слід спрямовувати в реконструкцію та розвиток тих типів туристичних ресурсів, які дозволять у найкоротший термін створити ефективний туристичний продукт та забезпечити його стійкість до зовнішніх та внутрішніх деструктивних впливів. Для регіонів із високим рівнем розвитку туризму інвестиції слід спрямовувати на експортно орієнтовані туристичні ресурси задля одержання конкурентних переваг на світових ринках.

До основних економічних інструментів забезпечення інвестиційної діяльності розвитку зеленого туризму відносяться податкові важелі, штрафні санкції за порушення екологічного законодавства. Ресурсні платежі, які надходять до бюджету, є одними із дохідних його статей. Так як охоронна діяльність ніколи не відносилась до пріоритетних, то її фінансування, як правило, проводиться за остаточним принципом, що приводить до погіршення екологічного стану територій туризму. Таким чином, ресурсні платежі не враховують і не задовольняють економічні інтереси ані підприємств, ані державного бюджету [5]. На нашу думку, при плануванні інвестиційного забезпечення розвитку зеленого туризму варто враховувати, з одного боку, систему штрафів у випадку понадлімітного впливу на туристичні об'єкти, а з іншого – прийомом податкового захисту, зокрема, шляхом виключення зі складу оподатко-

вуваної бази суми коштів, спрямованих на інвестування розвитку зеленого туризму.

Висновки. Таким чином, пріоритетними інструментами інвестування розвитку зеленого туризму регіонів держави, на нашу думку, виступають пільгове кредитування та оподаткування суб'єктів господарювання, що в своїй діяльності використовують сільські туристичні ресурси.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Борушак М. Проблеми формування стратегії розвитку туристичних регіонів : [монографія] / М. Борушак. – Львів : ІРД НАН України, 2006. – 288 с.
2. Герасимчук З.В. Політика розвитку проблемних регіонів: методологічні засади формування та реалізації : [монографія] / З.В. Герасимчук, В.Л. Галушак. – Луцьк : Надстир'я, 2006. – 248 с.
3. Галушкіна Т.П. Еколого-збалансовані пріоритети розвитку територій: концептуальні засади та організаційний механізм : [монографія] / Т.П. Галушкіна, Л.М. Грановська. – Херсон : В-во ХДУ, 2009. – 372 с.
4. Ковальська Л.Л. Оцінка конкурентоспроможності регіону : [монографія] / Л.Л. Ковальська. – Луцьк : Надстир'я, 2007. – 420 с.
5. Матвійчук, Л.Ю. Основні напрями інвестиційного забезпечення розвитку сільського туризму в Україні / Л.Ю. Матвійчук // Наук. праці Півд. філ. нац. ун-ту біоресурсів і природокористування України «Крим. агротехнол. ун-т». – 2012. – Вип. 143. – С. 186–191.
6. Сталій розвиток та екологічна безпека суспільства в економічних трансформаціях / [Н.М. Андреева, В.О. Бараннік, Є.В. Белашов та ін.] ; за наук. ред. д. е. н., проф. Є.В. Хлобистова ; РВПС України, ІПРЕЕД НАН України, СумДУ, ЛНТУ, НДІ СРП. – Сімферополь : Фенікс, 2010. – 582 с.
7. Ткаченко Т.І. Сталій розвиток туризму: теорія, методологія, реалії бізнесу : [монографія] / Т.І. Ткаченко ; 2-ге вид., випр. та доп. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2009. – 463 с.